

Kansen voor taal

Verbeter het leesonderwijs met de kerndoelen

Prof.dr. Yra van Dijk

Lezing Vereniging van Taalspecialisten, Utrecht 8 december 2023

Burgerschap en taal

1. "VROUWEN ZIJN MEDEVERANTWOORDI VERKRACHTING"

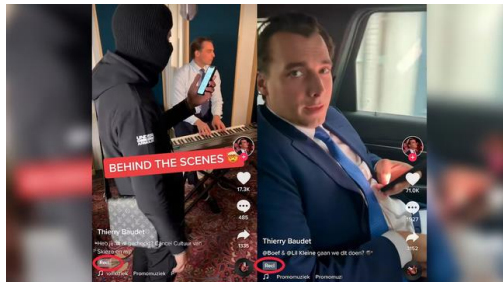
In 2017 lag filmproducent Harvey Weinstein onder vuur vanwege seksueel misbruik van meerdere vrouwen, waarvoor hij uiteindelijk is veroordeeld tot 23 jaar celstraf. Andrew Tate deelde op Twitter

aak. Zo schreef hij: "Als je jezelf in een positie voordeljkheid dragen". Twitter verwijderde

FvD en VVD

Opvallend is dat de hele top drie uit rechtse partijen bestaat. Forum voor Democratie (FvD) komt als winnaar uit de bus, gevolgd door de PVV en de VVD. Daarna volgt Nieuw Sociaal Contract (NSC) en als vijfde volgt D66.

Screenshots van de reclames die Thierry Baudet inzette op TikTok voorafgaand van de verkiezingen van 15 maart. Aan de tag 'Recl' is te zien dat Baudet betaald heeft voor de promotie op het platform. De video's kregen bij elkaar meer dan twee miljoen weergaven en tienduizenden interacties. (BNR)

Zestig procent van de Nederlanders overschat het aantal asielaanvragen

Zestig procent van de Nederlandse bevolking overschat het aantal asielaanvragen. Dat blijkt uit onderzoek van Maurice de Hond in opdracht van VluchtelingenWerk Nederland. "Er is ons een tsunami van asielzoekers aangepraat, die er feitelijk niet is. Hierdoor loopt de bereidheid om vluchtelingen op te nemen gevaar", zegt directeur Dorine Manson van VluchtelingenWerk.

Leren denken

- Laaggeletterdheid moet dan ook niet alleen bestreden worden in de taalles. Taal moet het hele onderwijs doordringen, al is het maar omdat leren lezen nodig is om te leren denken. (Hisgen & Van der Weel, *De lezende mens*)

Oorzaken en gevolgen:

De leescrisis in het onderwijs (1)

Hoe minder je leest, hoe minder je weet

De leesvaardigheid onder jongeren in Nederland is in één generatie tijd sterk afgenomen. Is de digitalisering daar debet aan? In andere gedigitaliseerde landen lezen jongeren wél goed. Uit analyse blijkt: het fundament van het onderwijsgebouw is rot.

Yra van Dijk en Marie-José Klaver beeld Kamagurka

18 mei 2022 – verschenen in [nr. 20](#)

Drie aspecten vandaag:

- Kansen van de Kerndoelen
- Kansen voor taal met zaakvakken: de methoden
- Kansen voor taal met literatuur

Tendensen in taalonderwijs:

- ‘Meters maken’: Onbegeleid vrij lezen zonder aandacht voor tekstkwaliteit. (Vander Sande e.a)
- Close-reading
- Kennisrijke, brede thema’s (vakoverstijgend)
- De Bibliotheek op School
- & dus Nieuwe kerndoelen

Nieuwe kerndoelen: hogere eisen aan lezen en teksten (1)

Kerndoel 3 - Begrijpend luisteren, lezen en kijken

Doelzin PO:
De leerling toont begrip van beluisterde, gelezen en bekeken teksten.
Het gaat hierbij om:
<ul style="list-style-type: none">• aandachtig kijken en luisteren naar of vloeiend lezen van zakelijke en literaire teksten;• zowel inzetten als vergroten van kennis van de wereld, woordenschat en kennis over teksten en taal;

- herkennen van perspectieven, publiek, context en communicatief doel: informeren, amuseren, instrueren of overtuigen;
- reageren op, evalueren van en reflecteren op de waarde en inhoud van teksten;
- bepalen van de aanpak en het flexibel toepassen van begripsverhogende strategieën.

Nieuwe kerndoelen: hogere eisen aan lezen en teksten (2)

Kerndoel 17 - Inzicht in verhalende teksten

Doelzin PO:
De leerling toont inzicht in verhalende teksten met behulp van kennis over verteltechnieken.
Het gaat hierbij om:
<ul style="list-style-type: none">• beschrijven welk probleem of welke wens van een hoofdpersoon de motor van het verhaal is en hoe het verhaal zich ontwikkelt;• onderscheiden van soorten personages als hoofd- en bijfiguren, helpers en tegenspelers;• beschrijven van de vertelperspectieven;• herkennen van technieken die

Kerndoel 18 - Verkennen van literaire genres

Doelzin PO:
De leerling verkent genrekenmerken van literatuur.
Het gaat hierbij om:
<ul style="list-style-type: none">• verkennen van genres in poëzie-, proza- en dramateksten;• verkennen van de rol van beeldgebruik in diverse genres;• herkennen van figuurlijk taalgebruik, stijlfiguren, beeldspraak, rijm, ritme en visuele elementen.

Nieuwe kerndoelen: hogere eisen aan lezen en teksten (3)

Kerndoel 20 - Functies van literatuur

Doelzin PO:
De leerling verkent welke functies literatuur heeft.
Het gaat hierbij om:
<ul style="list-style-type: none">• lezen, luisteren en bekijken van rijke en gevarieerde literaire teksten in allerlei verschijningsvormen: mondeling, schriftelijk en multimediaal;• verwoorden van persoonlijke leeservaring en -beleving na het lezen van literatuur;• verwoorden van opgedane inzichten en kennis over zichzelf en andere mensen na het lezen van literatuur;• verwoorden van opgedane inzichten en kennis over de wereld en culturen na het lezen van literatuur;• geven van een waardeoordeel over de tekst.

Te denken valt aan:

- voeren van een literair gesprek over een gezamenlijk gelezen verhaal;
- maken van een boekenvlog om de leeservaring te verwoorden;
- ontdekken hoe andere mensen zich voelen die zich in een zelfde situatie als jij bevinden;
- verdiepen van kennis over een bepaald historisch onderwerp door er een verhaal over te lezen.

Nieuwe aspecten:

- **Communicatie: 5**
- **Taal (11 tm 16)**
- **Literatuur (17 tm 20)**

Kansen op een opwaartse spiraal:

- Er is kennis nodig voor leesvaardigheid: wie leesvaardiger is, verwerft ook sneller kennis.
- Wie betere boeken leest, krijgt meer leesplezier. Wie meer leesplezier heeft, krijgt meer leesmotivatie. Wie meer leesmotivatie heeft, verwerft meer leesvaardigheid, en leest weer betere boeken. (Jerrim & Moss, 2019).
- Een goede leesvaardigheid vergroot bovendien de kansengelijkheid (Dood et al., 2020; Aalders et al., 2020).

Taal-onderwijs, let op: geen quick fix

Doorlopende leeslijn van groeiende verwachting: begin in klas 1 en leg contact met Ouders/VVE/PO/VO. Betrek alle leerlingen erbij: scaffolding.

Bevoegde, taalbekwame en belezen leraren. Ook daar: hogere verwachting. Leg de boeken in de lerarenkamer. Leesclub.

Methoden en lees (thema)onderwijs scholen beoordelen

Hoofdstuk

2 De tijd van pruiken en revoluties

Dit hoofdstuk gaat over Nederland na de Gouden Eeuw. Je leert dat veel mensen vonden dat de regenten het land niet goed bestuurden. Toen de Fransen Nederland veroverden, raakten de regenten hun macht kwijt.

Les 1 Feest op het paleis

Kijken en doen

- Willem de Vijfde was de belangrijkste regent. Op de tekening ontvangt hij gasten op zijn paleis Huis Ten Bosch.
- Bekijk de plaat. Schrijf cijfers in de ronde vakjes: bordes (1), koets (2), oprijlaan (3), paleis (4).
- Welke personen zie je? Schrijf letters in de sterlkante vakjes: arme mensen (A), bedienden (B), koetsiers (C), rijke mensen (D).
- Omkreekel een man met een pruik (rood), een dame met een mooi kapsel (blauw), iemand met 'gewoon' haar (groen).
- Kleur de dames met hoepelrokken en kleur de plaat af.

Tijd van pruiken en revoluties

26

Hoe analyseerden we de zaakvakmethoden?

1. Tekstkwantiteit
2. Tekstkwaliteit
3. Didactiek

Literatuur in de klas:

- Van leesplezier naar leesvoldoening
- Genoeg bronnen:

Arme tekst vs. rijke tekst B-boeken

Hoofdstuk 1: De start van het begin

En ik heet Jesper.

Hoi! Ik heet Rik!

En dit is de
achtertuint
van Jesper.

De haven van Silikuu

De golven waren erger dan wilde beesten. Ze sprongen op het bootje toe en het leek of ze brulden: 'Nooitlek? We zullen je wel krijgen!' De kleine kapitein stond aan het roer. Wijdsbeens. Het leek of zijn schoenen aan het dek waren gespijkerd. Hij zei niets, hij stuurde alleen maar.

Dikke Druif en Marinka hielden zich nog steeds aan de reling vast. Hun nachthemden wapperden als vlaggen.

'Niks-matrozen!' riep de kleine kapitein. 'Stook de vuren, vooruit!' Toen moest dikke Druif ineens lachen. Hij veegde het schuim van zijn gezicht en hij was niet bang meer. Samen met Marinka kroop hij naar het achterdek en samen gooiden ze zwarte kolen op de vlammen en pookten erin.

Dikke stoomwolken kwamen uit de zes-emmerpijp; de machine begon harder te loeien dan de storm en de schroef brulde woester dan de golven. Zo baande het schip met de drie zeekinderen zich een weg door de storm, tot ver daarachter, waar het water kalm was en de zon hoog aan de hemel kwam.

Toen werd er op het luik gebonsd. Een klagend stemmetje galmde uit het ruim: 'Ik wil naar huis.'

Arme tekst vs. rijke tekst A-boeken

Misjka

Doei! Tot over vier nachtjes!' Janna drukt haar neus tegen het raam. Ze zwaait hard met haar arm boven haar hoofd.

Saar staat naast haar en blaast via haar hand luchtkusjes door het raam naar papa.

Die staat bij de taxi en geeft net zijn koffer aan de chauffeur. Dan draait hij zich om naar de zusjes en zwaait terug. Zijn lippen vormen het woord 'doei'.

Saar en Janna blijven zwaaien tot papa instapt en de taxi de straat uit rijdt. Ook mama staat bij het raam, met haar hand nog in de lucht.

'Konden wij ook maar een paar dagen weg.' Saar laat haar arm

DE DIERENWINKEL WAS te klein voor al mijn broers. Ze pasten maar net in het gangetje tussen de muizen en het zaagsel.

Bashir riep: 'Slangen, zijn er slangen?' en Navid tikte op het glas van de vissen, ook al hing er een bordje met 'niet tikken'. Het meisje achter de kassa werd er zenuwachtig van.

Maar toen begon Hamayun te praten. Het winkelmeisje keek hem aan en weg waren haar rimpels.

Zo gaat dat altijd bij Hamayun en zijn zachte stem. Als er iets opgelost moet worden, dan zegt papa: 'Laat Hamayun onze mond maar zijn.'

Arme tekst vs. rijke tekst C-boeken

Ik heb het slim aangepakt, al zeg ik het zelf. Het is natuurlijk de bedoeling dat ze voor de hint kiezen.

That's what friends are for.

Hoever gaan ze voor elkaar?

Niet ver. Daar zet ik mijn geld op in.

Als ze voor de hint kiezen, trakteer ik ze op de volgende video.

Ik voel hun dilemma... Want ze kunnen ook voor nog meer geld gaan. Probeer het maar. Toe maar.

Ik klem mijn kaken op elkaar. Adem diep in en uit. Ik moet me inhouden om ze niet meteen de dood in te jagen. Opletten, ook al heb ik alles zorgvuldig uitgestippeld.

Goed dat die pubertjes zo voorspelbaar zijn. Dat werkt al de hele tijd in mijn voordeel.

Ben ik het ranzige rotverhaal dat op internet staat?

Pas ik in het sprookje dat ik straks aan de Amerikaanse douane ga vertellen?

Of heb ik een eigen verhaal?

Ik weet het niet.

Ik ben veertien. Mijn vader draagt broeken van ribfluweel en kijkt het liefst naar de sterren. En ach, dat vergeet ik bijna – afgelopen dinsdag heeft hij de wereld verwoest. Mijn moeder is Nora Quinn. Ze werd geboren in Ierland en spreekt zo nu en dan Engels met mij.

Ik bedoel: ze spreekt zo nu en dan met me. Altijd in het Engels.

Haar schilderijen hangen in musea over de hele wereld en als ze zin heeft om haar kleren uit te trekken en naakt op ons dak aan een nieuw schilderij te beginnen, dan doet ze dat.

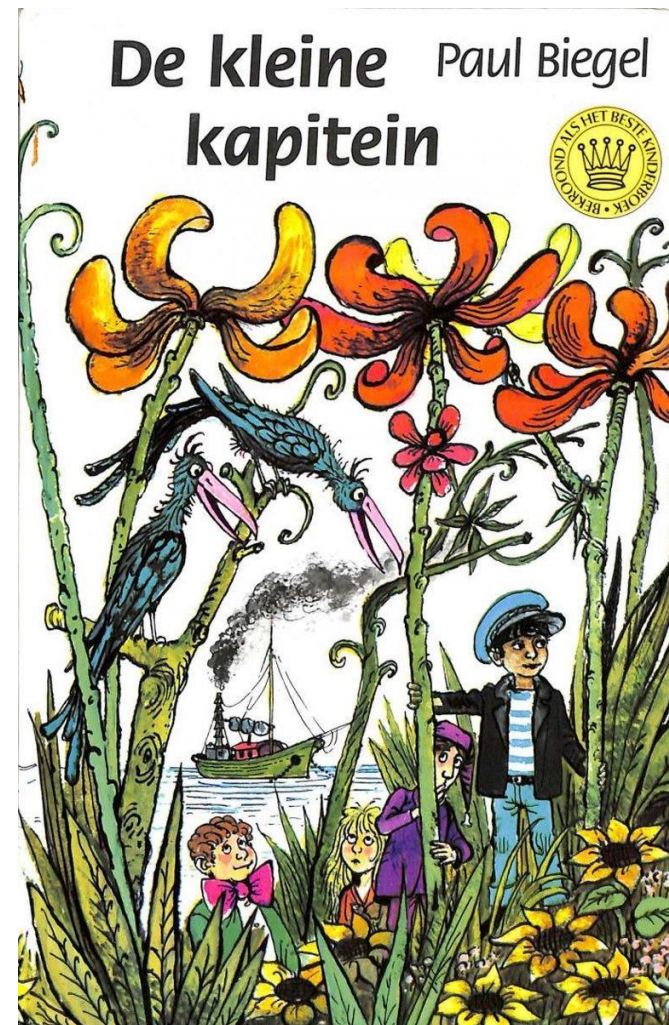
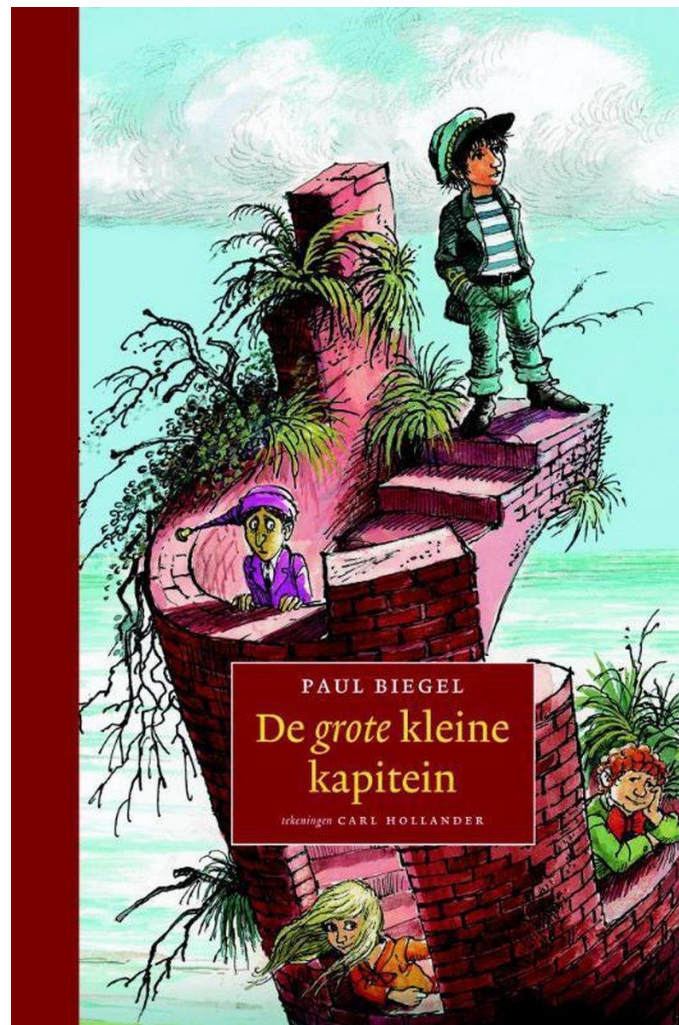
Ik ben hun dochter. Dat was altijd mijn verhaal.

En nu heb ik niks meer.

Literatuur analyseren: terloops

- Stijl
- Personages
- Rijke contexten
- Ambivalente waarheden
- Meta-fictie
- Diversiteit: 'relatable' inplaats van herkenbaar

Paul Biegel, *De kleine kapitein*

Vorm en inhoud van het verhaal:

Structuur

Personages

Thema's

Perspectief

Stijl

Rijke taal

Intertekstualiteit

Moraal

Illustraties

Structuur

Carnavalesk: tijdelijke omkering van gevestigde waarden, conventies en normen

afwezige ouders

grote autonomie kinderen

tijd en plaats niet realistisch

vertrek van huis, helpers, tegenstanders, overwinningen, terugkomst

geen reis met vooropgezet doel

Personages

Kleine kapitein

Marinka

Dikke Druif

Bange Toontje

Personages

Speaking names:

Norse Heerser

schip Nooitlek

Galatea (geliefde van Norse Heerser) → *Metamorfosen* van Ovidius,
mythe van Pygmalion

Verhaalmotieven

Moedig of overmoedig zijn

Samenwerken

Doorzetten

Ontdekken

Groeien

Moraal?

Stijl

Beeldspraak/vergelijking:

'De huilende storm, die de golven hoog als torenflats had opgeblazen, had de boot zo uit zee boven op de top gekwakt.'

'De Nooitlek werd naar beneden getrokken en weggespoeld, als een vuiltje door de afvoer van een wastafel.'

Opsomming:

'Hij begon te hameren en te zagen en te kloppen en te schaven, en daarbij hield hij zijn tong uit zijn mond.'

Onomatopée (klanknabootsing):

'Tetteretè'

'bloelk'

Stijl

Personificaties:

‘De golven waren erger dan wilde beesten. Ze sprongen op het bootje toe en het leek of ze brulden: “Nooitlek? We zullen je wel krijgen!”’

Stijl

Spreektaal/kindertaal:

‘Maar eerst moeten we nog de schroef.’

Alliteraties:

‘Het land van waan en wijs’

‘Het eiland van groot en groei’

‘Er zaten vijf bonken in baaien broeken’

‘Wollewind en waterwier’

Stijl-bespreek de effecten van leidmotief:

Herhaling:

‘Maar de kleine kapitein stuurde. Wijdbeens achter het roer, met zijn ogen op de kim.’

‘Maar de kleine kapitein stuurde. Wijdbeens achter het roer, met zijn ogen op de sterren.’

‘De kleine kapitein stond aan het roer. Wijdbeens. Het leek of zijn schoenen aan het dek waren gespijkerd. Hij zei niets, hij stuurde alleen maar.’

Rijm, samen opzeggen, uit het hoofd leren

O zee, o zee

neem mijn bootje weer mee,

het ligt zo eenzaam hier op het droge.

Stuur toch een golf, maar alsjeblieft een hoge.

Intertekstualiteit

Odysseus van Homerus

Metamorfofen van Ovidius

Brandaan (vreemde eilanden)

De vliegende Hollander

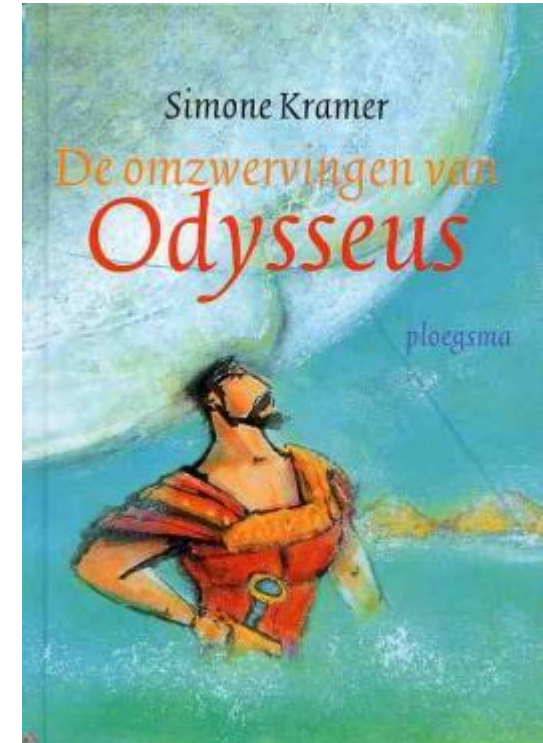
De scheepsjongens van Bontekoe van Johan Fabricius

Gullivers reizen van Jonathan Swift

Odysseus

De omzwervingen van Odysseus, Simone Kramer

De verhalen over de moeizame terugreis van de Griekse held Odysseus na de val van Troje zijn in de oudheid bezongen door de dichter Homerus, in de Odyssee, het epos dat talloze generaties scholieren zoveel hoofdbrekens heeft bezorgd, maar nog steeds lezers blijft boeien.

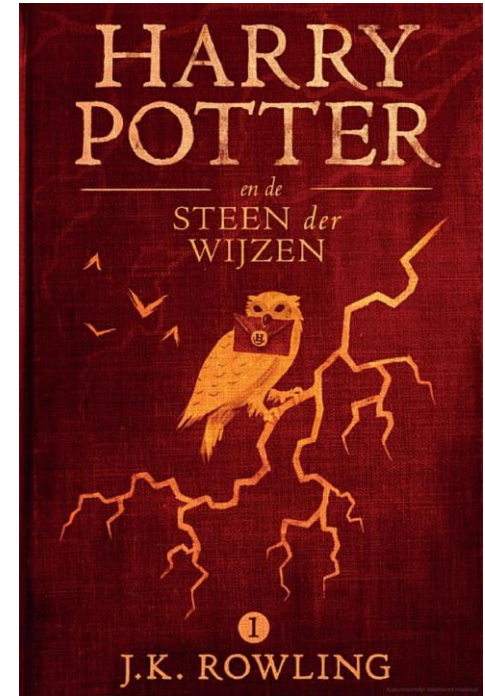
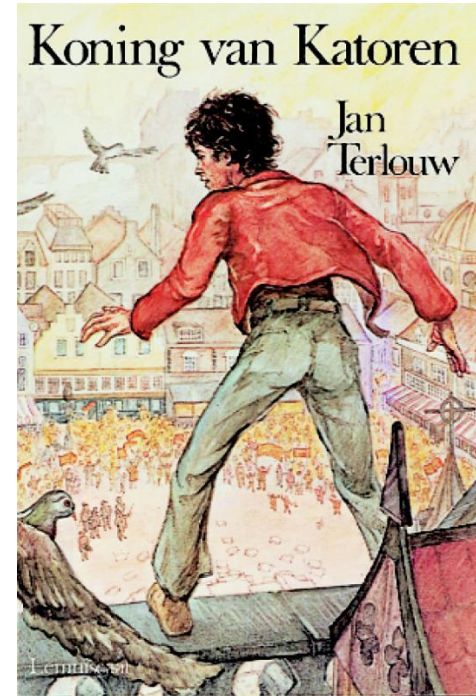
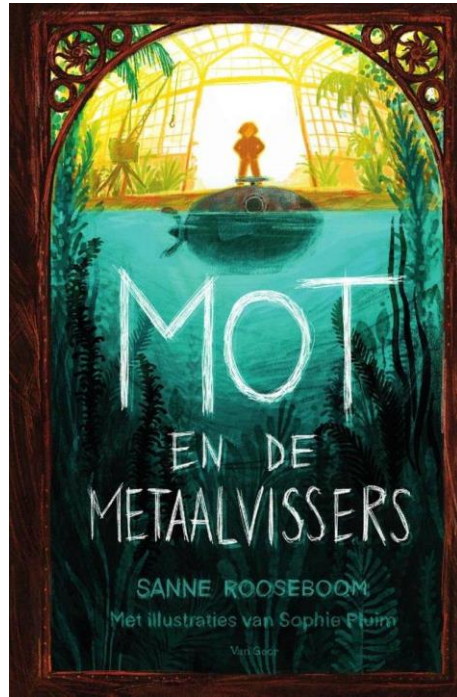
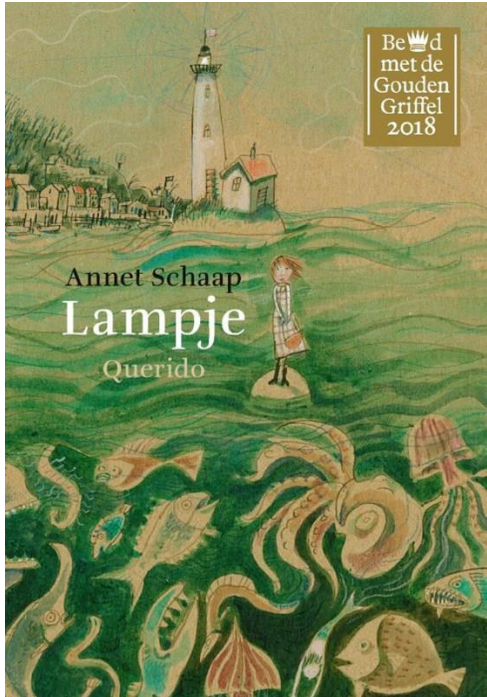
Metamorfosen

Zo kreeg Midas ezelsoren - de mooiste metamorfosen van Ovidius, Maria van Donkelaar

In *Zo kreeg Midas ezelsoren* staan de mooiste Metamorfosen van de Romeinse dichter Ovidius, prachtig opnieuw verteld in gedichten door Maria van Donkelaar en adembenemend geïllustreerd door Sylvia Weve. In de Metamorfosen van de Romeinse dichter Ovidius staan enkele van de bekendste verhalen uit de klassieke oudheid. Het dichtwerk vertelt over mensen en goden, verliefdheid en jaloezie, slimme listen en natuurlijk gedaanteverwisselingen.

Books continue each other

Fictie-didactiek: wat, hoe en waarom

1. Snapt iedereen wat er stond, wat er gebeurde? Wat is de eerste reactie van de leerlingen op het verhaal?

2. Van daaruit een gesprek over het *hoe* (de vorm): op welke plek vonden ze het het spannendst of het zieligst? Kan iemand nog een mooie zin aanwijzen? Wie kijkt er naar wie en in wier hoofd zitten we?

- Kennen ze nog meer teksten uit dit genre? Lijken die erop en waarom? Welke verwachtingen worden daardoor gewekt?

3. Dan is het tijd voor interpretatie en context: wat is de betekenis van dit verhaal? Zo leren kinderen tekstuele effecten en culturele verbanden herkennen, en lezen met denken te verbinden.

Rol van de taalspecialist: Instrumentarium:

- Een goed uitgeruste (school)bibliotheek en zes klassensets per jaarlaag.
- Trainingen in lezen met begrip en voor leesvoldoening, thematisch lezen
- Vakliteratuur en andere bronnen
- https://excel.thomasmore.be/wp-content/uploads/2023/02/kwaliteitskader_digitaal.pdf

Bronnen

- NRO
- [interventiekaarten](#)
- Kennisnet
- Stichting Lezen
- [Kenniscentrum Begrijpend lezen](#)
- *Omdat lezen loont*, Pica 2022 (Van Dijk e.a., Pica)
- [Kwaliteitswaaier Begrijpend lezen](#)
- [Themapagina's SLO](#)
- *Rijke taal* (van Koeven en Smits, Boom) en Rijketaal.org
- www.didactiefonline.nl

Kwaliteitskaart Leesdeskundige(n)

De rol van de leesdeskundige(n)

Een leesdeskundige die bijdraagt aan effectief leesonderwijs heeft veel expertise over de leesontwikkeling van leerlingen en over effectief leesonderwijs (curriculum, didactiek, toetsing en differentiatie). De leesdeskundige ondersteunt (startende) leraren bij het uitvoeren van de leesdidactiek, bewaakt de kwaliteitscyclus en is verantwoordelijk voor een inspirerende leesomgeving. De taken van de leesdeskundige kunnen eventueel ook verdeeld worden onder meerdere ervaren teamleden (zoals een expert-leraar, een intern begeleider en een leesconsulent). Om bij te dragen aan effectief leesonderwijs is het van belang dat de leesdeskundige zich richt op zes samenhangende activiteiten:

De leesdeskundige(n)

1. Formuleert met inbreng van het team samen met de schoolleider een schoolspecifiek leesbeleid dat beschreven wordt in het schoolplan. Het leesbeleid bestaat uit de volgende onderdelen:
 - een gedeelde visie op effectief leesonderwijs, waaronder een doorgaand curriculum, effectieve didactiek, toetsing en een visie op differentiatie;
 - ambities en doelen (op de korte, middellange en lange termijn) voor de leesprestaties van de leerlingen in de groepen, het pedagogisch didactisch handelen van de leraren en de leesomgeving;

- plannen en activiteiten om het leesonderwijs te verbeteren (zoals bijvoorbeeld de samenwerking met de bibliotheek, coaching of professionalisering);
 - belegde verantwoordelijkheden binnen de school (zoals het vaststellen van de toetsmomenten, lesobservaties en het organiseren van groepsbesprekingen).
2. Verzamelt de door leerkracht opgehaalde gegevens over de leesontwikkeling van de leerlingen (*zie bouwsteen 4*), het pedagogisch didactisch handelen van de leraren (door gesprekken en observaties) en de leesomgeving (*zie: www.debibliotheekopschool.nl*).
 3. De verzamelde gegevens (leesprestaties van de leerlingen, het pedagogisch didactisch handelen van de leraar en de leesomgeving) worden samen met de leraren geanalyseerd en besproken:
 - Wat valt ons op? Wat gaat al goed en wat zijn aandachtspunten?
 - Welke (nieuwe) doelen en interventies formuleren we?
 - Wat is er nodig om de interventies goed uit te kunnen voeren?
 - Welke afspraken maken we?De bevindingen, behoeften en afspraken worden met de schoolleider gedeeld.
 4. Begeleidt en coacht leraren bij het ontwikkelen van hun vakmanschap door bijvoorbeeld observaties in de klas,

het voeren van gesprekken, meedenken, tips te geven of door samen lessen voor te bereiden.

5. Is (in samenwerking met de bibliotheek) verantwoordelijk voor een inspirerende leesomgeving en leesactiviteiten op schoolniveau zoals bijvoorbeeld:
 - Schoolbibliotheek
 - Kinderboekenweek
 - Voorleeswedstrijd
 - Schrijvers op school
6. Betreft, samen met de schoolleider en de leraren, de ouders bij het leesonderwijs en bij de leesontwikkeling van de leerlingen door bijvoorbeeld:
 - het organiseren van (en eventueel participeren aan) voortgangsgesprekken, waarin ouders geïnformeerd worden over de leesontwikkeling van hun kind en afgestemd wordt hoe deze (samen) beïnvloed kan worden;
 - samen met ouders te bespreken hoe zij de leesontwikkeling thuis kunnen stimuleren door bijvoorbeeld thuis voor te lezen (in de eigen taal), het bezoeken van een bibliotheek en boekenwinkels, zelf veel te lezen, het hebben van een rijke boekencollectie en te praten over boeken;
 - ouders uit te nodigen voor thema-avonden over lezen, voor een tentoonstelling waarin de leerlingen hun werk presenteren over hun opgedane kennis of ouders te betrekken bij excursies naar de bibliotheek of bijvoorbeeld het kinderboekenmuseum;
 - ouders informeren over de VoorleesExpress.

3 Stappenplan: Expertisecentrum Nederlands

1. Analyseer en beschrijf de situatie op de school: sterke en zwakke plekken:
 1. Kijk naar taalaanbod: doelen, activiteiten, evaluatie en specifieke leerbehoeften.
 2. Kijk ook naar de doorlopende leerlijn: KDV, PO en VO
2. Reflectie:
 1. wat is er nodig?
 2. Wat zegt de theorie daarover?
 3. Wat zijn de nieuwe doelen?
 4. Vertalen naar activiteiten en meerjarentaalbeleidsplan
3. Implementeren
 1. Planmatig en cyclisch. Wie zijn je partners?
 2. Hoe borg je de duurzaamheid?
 3. Monitoren en bijstellen

Vakliteratuur:

Shaun Allison en Andy Tharby: *Elke les telt. 6 principes voor effectief leren en lesgeven*. Pica, 2017

Martin Bootsma en Eva Naaijkens, *Bijna alles wat je moet weten over thematisch onderwijs*, Pica 2023.

Yra van Dijk en Marie-José Klaver, 'Beter lezen in drie stappen', in: JSW, 7-11-2022. <https://www.jsw.nl/taal/beter-lezen-in-drie-stappen/>

Marita Eskens, *Begrijpend lezen in een doorgaande lijn*, Pica 2023.

Saartje Gobyn (e.a.), *Sleutels voor effectief begrijpend Lezen*. Vlor.

Houtveen, A.A.M. (Ed.) (2018). *Werk aan groei in begrip. Onderbouwing en evaluatie van het begrijpend leesprogramma voor het basisonderwijs DENK!*. Utrecht: Hogeschool Utrecht, Kenniscentrum Leren en Innoveren.

Coosje van der Poll, *Prentenboeken lezen als literatuur. Een structuralistische benadering van Het concept 'literaire competentie' Voor kleuters*, stichting lezen 2010.

Smits en Van Koeven: *Rijke Taal*. Boom 2022

'Close reading': <https://geletterdheidenschoolsucces.blogspot.com/2018/07/gaan-leerlingen-beter-begrijpend-lezen.html>

Vijf basisprincipes voor goed (voor)leesonderwijs op basisscholen (<http://geletterdheidenschoolsucces.blogspot.com/2018/02/vijf-basisprincipes-voor-goed.html>)

Lezen in groep 3: <https://geletterdheidenschoolsucces.blogspot.com/2014/10/lezen-in-groep-3-na-de-herfstsignalering.html>

Wolf, Maryanne & Barzillai, 'The Importance of Deep Reading'. In: *Educational Leadership*, vol. 66 no. 6 2009, pp. 32-37.

Janssen, T. (2009). *Literatuur leren lezen in dialoog: lezersvragen als hulpmiddel bij het leren interpreteren van korte verhalen*. Amsterdam: Vossiuspers.

[Tony van Dalen](#) (e.a), Close Reading, Pica. [In drie delen]

Aidan Chambers, Kaartjes voor in de klas.

- Surma (e.a), *Wijze lezen*: <https://thomasmore.be/sites/default/files/2023-01/Boek%20Wijze%20lessen%20-%20vijfde%20druk%202022.pdf>